

Bediüzzaman eserlerinde, “kırk bin başlı melek...” şeklinde devam eden ifadeleri vardır ve bunu hadislere dayandırmaktadır. Ancak aşağıda yer alan iddiada ise böyle bir hadisin olmadığı ve ifadenin de anlamsız olduğu dile getirilmektedir.

İtiraz Edilen Kısım:

“Elbette Muhbir-i Sâdık’ın rivâyet ettiği melâikeler hakkındaki suretler, gayet münasibtir ve mâkûldür. Ferman etmiş ki: “Bâzı melâikeler bulunur, kırk başı veya kırkbin başı var. Her başda kırkbin ağız var, herbir ağızda kırkbin dil ile, kırkbin tesbihat yapar...”(1)

“(...) hadis-i şerifin meali gösteriyor. Şöyle ki:”

“Bir melaike var. Kırk bin başı var. Her başında, kırkbin dil var. Her bir dilde, kırk bin tesbihat yapıyor. Altmışdört trilyon tesbihat aynı anda söylüyor.”

“Hem meselâ küre-i arzın nevileri adedince başlar ve o nevilerin fertleri sayısınca diller ve o ferdlerin âzâ ve yaprak ve meyveleri mikdarınca tesbihatlar yaptığı için elbette o haşmetli ve şuursuz ubûdiyete fitriyeyi bilerek, şuurdarâne temsil edip dergâh-ı ilâhiyeye takdim etmek için kırkbin başlı ve her başı kırkbin dil ile herbir dil ile kırkbin tesbihat yapan bir melek-i müekkeli bulunacak ki, ayn-i hakikat olarak muhbir-i sâdık haber vermiş.”(2)

İddia:

Burada muhbir-i sadık ile Hz. Peygamber (s.a.v.)’in kastedildiği açıktır. Bu bölümde birçok kez tekrar etmek zorunda kaldığımız soruyu yine sormamız gerekiyor: Hz. Peygamber’e isnat edilen bu rivayetin kaynağı nedir? Bu haber, hangi hadis kitabında geçmektedir?

“Kırk bin başlı, her başı kırk bin dilli, her bir dili (...)” meleği biz nerede, hangi kitapta arayalım?! Mübarek, melek değil, sanki bir umacı...

İddiaya Cevap:

- Kurtubî, Hz. Ali (ra)'den naklen şöyle diyor, **“Ruh öyle bir melektir ki, yetmiş bin yüzü vardır. Her yüzünde yetmiş bin lisanı vardır. Her lisanında yetmiş bin lügat vardır ki onlarla Allah'ı tesbih etmektedir.”** (bk. Kurtubî, İsrâ, 85. ayetin tefsiri). İbn Atiye bu rivayeti zayıf görürken, Kurtubî onun sahih olduğunu savunmuştur.(a.g.y).

- Suyutî, İbn Cerir, İbnu'l-Münzir, İbn Ebi hatim, Ebu Şeyh, Beyhakî gibi kaynaklar ittifakla, yukarıdaki haberi Hz. Ali'den(ra) ve benzer bir rivayeti de İbn Abbas'tan nakletmişler.(bk. ed'du'r-rul-mensur, ilgili ayetin tefsiri).

- İbn Kesir yukarıdaki rivayetin yanında Suheyli'den naklen “yüz bin başı, her bir başında yüz bin yüzü, her bir yüzünde yüz bin ağız, her bir ağızında yüz bin lisanıyla çeşitli lügatlerle Allah'ı tesbih eden melekten bahseden" rivayete yer vermiştir. (bk. İbn Kesir, İsrâ, 85. ayetin tefsiri)

- İbn Hacer de ilgili ayetin tefsirinde söz konusu rivayetlere işaret etmiştir.(bk. Fethu'l-Bârî,8/402).

- Ruhu'l-Beyan tefsirinde şu meâlde bir hadis rivayetine yer verilmiştir:

"Hz.Peygamber (a.s.m)'den gelen bir hadîs-i şerifte ferman buyurmuş ki:

“Ben Mi'rac gecesinde, Sidret-ül Münteha yanında bir melek gördüm. O uzunluk ve genişlikte hiç melek görmemiştim. Onun uzunluğu bir milyon sene ve yetmiş bin başı vardı. Her bir başta yetmiş bin vechi / yüzü, her bir vecihte yetmiş bin lisanı vardı. ilh...”(Bursavî, 1/294)

- Önemli bir nokta; Hz. Ali ve Hz. İbn Abbas'tan nakledilen bu rivayetleri mevkuflar olarak değerlendiremeyiz. Sahabenin bu gibi gaybî konulardaki tasvirleri merfu hükmündedir.

İkinci bir nokta; bu kaynakların hiç birinde söz konusu rivayetlerin senedinin zayıflığına işaret edilmemiştir. Bazıları, sadece manası açısından olumsuz görüş beyan etmiştir. Örneğin İbn Kesir, “bu, garip, acip bir eserdir” demiştir. Konuyu işleyen alimlerin büyük çoğunluğu ise hiçbir olumsuz yaklaşım sergilememiştir.

* * *

İddia:

"Allah, 'lâ ilâhe illâllah' diyenin bu kelimesinden yetmiş bin dili olan bir kuş yaratır; her dil de yetmiş bin lügatle onun için Allah'a istiğfar eder."

Ali el-Karî, sözün saçmalıklar içermesini ve Resulullah (s.a.v.)'ın bu tür saçmalıkları asla söylememesini, uydurma hadisleri tanıma kaidelerinden biri olarak zikreder ve şu örneği verir: Kırk bin başlı, her başı kırk bin dilli... rivayeti de, işte bu tür uydurmalarından biridir. Said Nursî'nin, artık uydurmadan da öte olan bu haberi nasıl yorumladığına da bakalım:

İddiaya Cevap:

Ali el-Karî de neticede bir insandır. Onun bu konuda olumsuz yaklaşımını "vahiy kaynağından geliyormuş" gibi tereddütsüz kabul etmek, elbette ilmî bir yaklaşım değildir. Aksine, kişinin, kendi arzusuna uygun olan en küçük bir emareyi, hatta bir vesveseyi bile bazen büyük bir burhan olarak kabul edebileceğini gösteren bir belgedir. Onlarca kaynakta bu tür ifadelere yer verilmişken onları hiç nazara almamak, sadece hevesine uygun olana yapışmak elbette sübjektif bir tavırdır.

Mal bulmuş mağribi gibi en ufak bir fırsatta **"uydurma"** kumaşını dokumaya gayret edenler, yukarıda verdiğimiz kaynakları gördükten sonra, herhalde yüzleri kızaracaktır.

* * *

İtiraz Edilen Kısım:

"Şu hakikat-ı hadîsiyenin bir mânası var. Mânası şudur ki:"

"Melâikenin ibâdâtı, hem gayet muntazamdır, mükemmeldir; hem gayet küllîdir, geniştir. Ve şu hakikatin sureti ise şudur ki:"

"Bâzı büyük mevcûdat-ı cismaniye vardır ki, kırkbin baş, kırkbin tarz ile vezaif-i ubûdiyeti yapar. Meselâ: Semâ; güneşlerle, yıldızlarla tesbihat yapar. Zemin tek bir mahlûk iken, yüzbin baş ile; her başta, yüzbinler ağız ile; her ağızda, yüzbinler lisan ile, vazife-i ubûdiyeti ve tesbîhat-ı Rabbâniyyeyi yapıyor. İşte küre-i arza müekkel melek dahi, âlem-i melekûtta şu mânayı göstermek için öyle görülmek lâzımdır. Hattâ ben, mutavassıt bir bâdem ağacı gördüm ki: Kırka yakın baş hükmünde büyük dalları var. Sonra bir dalına baktım; kırka yakın dili hükmünde küçük dalları var. Sonra o küçük dalının bir diline baktım; kırk çiçek açmıştır. O çiçeklere nazar-ı hikmetle dikkat ettim; herbir çiçek içinde kırka yakın incecik, muntazam püskülleri ve san'atları gördüm ki; herbiri Sâni-i Zülcelâl'in ayrı ayrı birer cilve-i esmâsını ve birer ismini okutturuyor. İşte hiç mümkün müdür ki, şu bâdem ağacının Sâni-i

Zülcelâl'i ve Hakîm-i Zülcemâli, bu câmid ağaca bu kadar vazifelerini yükletsin, onun mânasını bilen, ifade eden, kâinata ilân eden, dergâh-ı İlâhiyyeye takdim eden, ona münasib ve ruhu hükmünde bir melek-i müekkeli ona bindirmesin?"(3)

İddia:

İfadesinden açıkça anlaşılıyor ki, Said Nursî, camid (ruhsuz, cansız) diye tavsif ettiği badem ağacının tesbihat yapamayacağını ve Allah Tealâ'nın da ona bu vazifeleri (tesbihatı) yüklemesinin mümkün olmadığını söylemektedir. Tesbihatı, badem ağacının namına ve yerine "ona münasip ve ruhu hükmünde vekil tayin edilmiş bir melek" yaparmış...

İddiaya Cevap:

İnsaf, irfan ve vicdan ehline soruyoruz; Bediüzzaman Hazretlerinin bu sözünün neresinden "ağacın tesbihat yapamayacağına" dair bir hüküm çıkarılabilir?

"Bâzı büyük mevcûdat-ı cismaniye vardır ki, kırkbin baş, kırkbin tarz ile vezaif-i ubûdiyeti yapar. Meselâ: Semâ; güneşlerle, yıldızlarla tesbihat yapar. Zemin tek bir mahlûk iken, yüzbin baş ile; her başta, yüz binler ağız ile; her ağızda, yüz binler lisan ile, vazife-i ubûdiyeti ve tesbîhat-ı Rabbâniyyeyi yapıyor." şeklindeki ifadesi çok açık olarak -sadece yarı canlılar değil-, camid varlıkların da Allah'ı tesbih ettiklerini ortaya koyduğu halde, böyle sakat bir yargıya varmanın nasıl mümkün olacağını gerçekten merak ediyoruz. Bunun tek bir izahı vardır; kin ve nefret gözü, akıl, mantık, vicdan, iz'an gözünü kör eder de sahibi en açık gerçekleri bile göremez.

- **"Camid"** kelimesi sadece cansızlar için değil, **"ruhsuz"** manasında da kullanılır.

Hatta belli vasıfları belirtmek üzere canlılar için de kullanılır. Örneğin, sütü az olan bir hayvan için "camid" tabiri kullanıldığı gibi, kurumuş ağaç için de "camid" tabiri kullanılabilir. Hatta gözünden fazla yaş akamaz manasında "camidu'l-ayn = gözü camid kimse" sözcüğü kullanılır. (bk. Sıhah, Kamus, Lisanu'l-Arab, CMD maddesi). Bununla beraber Bediüzzaman'ın bu makamda ağaç için "camid" tabirini kullanması, "ruhsuz", insan gibi -vücut-u hariciye sahip- bir ruha sahip olmayan varlık kast etmiştir.

Kaldı ki, alimlerin muhakkik kısmı hayvanların ve bitkilerin tesbihatının lisan-ı kal ile değil, lisan-ı hal ile olduğu görüşündedir.(4)

* * *

İddia:

Önce şunu belirtelim ki, şüphesiz ağaçlar ruhsuz ve cansız değil, bilâkis canlı varlıklardır. Hatta, çiçeklerin sevildiklerini anladıkları, kendilerine sevgi gösterildiği ve güzel sözler söylendiği zaman daha iyi büyüyüp çiçek açtıkları bir gerçektir. Aynı cins çiçeklere farklı müzik dinletildiğinde, müziğin türüne göre çiçeklerin tepkisinin de farklı olduğu, bazısının sararıp solduğu, bazısının ise gelişip büyüdüğü deneylerle kanıtlanmıştır.

İddiaya Cevap:

Ağaçların canlı olduklarına dair bu yeni bilgiyi iyi ki bize öğrettiniz. Ama yine de şunu söyleyelim ki, Allah'ın hiçbir -şuurlu- kulu, ağaçların da insan, cin ve melek gibi bir ruha sahip olduğu iddiasında bulunmamıştır. Güneşin, ayın, yıldızların bir saniye bile şaşmadan, çok dakik bir hesapla muntazam olarak yaptıkları hareketler, onların gerçekten ruh sahibi olduğunu göstermediği gibi, bitkilerin belli refleksler göstermeleri, gelişip büyümeleri de onların insanlar gibi bir ruha sahip olduklarını asla göstermez. Bunlara "yarı canlı" denmesinin hikmeti de budur. Hiçbir ilim dalı böyle bir şeyi ispatlamamış ve ispatlayamaz. Allah'ın arıya verdiği ilham ile, insanlardan olan peygamberlere verdiği vahiy arasında ne kadar fark varsa, insan ruhu ile bitkinin yarı canlı hali arasında belki bundan çok daha büyük fark vardır. Kaldı ki, bitkilerin yarı canlı olduğu bilgisi ilk okuldan beri çocuklara öğretilir.⁷

* * *

İddia:

Bakınız Kur'an ne diyor:

"Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, onu tesbih ederler. Onu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız. (...)"

Eğer badem ağacına bile melek tayin olunmuşsa, bildiğimiz mahlûkat içinde insanlar ve cinler dışında meleklerden başka Allah'ı tesbih eden yok demektir. Oysa yukarıdaki ayet, tesbih etmeyi meleklerden başkalarına da izafe etmektedir.

İddiaya Cevap:

Üstad'ın söylediği çok açıktır: Kâinat çapındaki varlıkların lisan-ı halleriyle Allah'a yaptıkları tesbihleri lisan-ı kal ile seslendiren ve onların şuurlu ruhu hükmünde

olarak onları temsil eden vekil tayin edilmiş melekler vardır. Bir yağmur damlasını yere getirmek üzere bir melek görevlendiriliyorsa, koca bir ağaca bir meleğin vekil tayin edilmesinin neresi tuhaftır?

- Bununla beraber yukarıda verdiğimiz kaynaklara ilave olarak kırk kaynak daha verebiliriz ki, alimlerin büyük çoğunluğu cansız ve yarı canlı olan varlıkların tesbihatını lisan-ı kal ile değil, lisan-ı hal ile olduğunu söylemişlerdir.

* * *

İddia:

"Göklerde ve yerde olanların tümü Allah'ı tesbih eder. (...)"

Demek ki her şey, Allah'ı tesbih eder. Hatta dağlar, taşlar onu tesbih eder. Velhâsıl, bütün elementler onu tesbih eder.

İddiaya Cevap:

Tesbih eder de ama nasıl tesbih eder?.. Bunun nasıllığını, niteliğini açıklamaya çalışan alimlerin hepsi kendi kanaatlerini söylemişlerdir. Bunlardan bir kısmı, ayetin zahirine yapışmış ve -Allah'ın kudretini nazara alarak- bunların lisan-ı kal ile olduğunu söylemiştir. Diğer bir kısmı, hatta büyük bir kısmı, -Allah'ın hikmetini göz önünde bulundurarak- bunların konuşmadıklarını, dolayısıyla, yaptıkları tesbihatın lisan-ı hal ile olduğunu söylemiştir. Bunların hiçbirisi Kur'an'a ters değildir. Ancak, hicrî üçüncü asırdan sonra insanların o güzel teslimiyetçi kimlikleri, eski saf halleri kaybolduktan, özellikle felsefenin akılcılığı ön plana çıkardığı son devirlerde, özellikle de müspet fenlerin ortaya çıktığı ve buna paralel olarak pozitivist felsefe akımlarının her tarafı istila ettiği, bu son -teslimiyeti kırılmış- iki-üç asırda insanlara akıllarını doyuracak şekilde Allah'ın dinini anlatmak, Onun "Kur'an-ı Hakîm" olarak bize takdim ettiği kitabının ifadelerini hikmet çerçevesinde değerlendirmek, aklî bir zorunluluk ve dinî bir sorumluluk halini almıştır. Bu metot, bin yıldan beri İslam alimlerinin takip ettiği bir yoldur.

- Bununla beraber, Kur'an'da her şeyin konuşma kabiliyetinde olmadığı hususu, aşağıdaki ayetlerde açıkça ifade edilmiştir:

"Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye. Bunu tanrılarımıza kim yaptı?(...). Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim? dediler."

“Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa! dedi.

Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) "Zalimler sizlersiniz, sizler!" dediler. Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: Sen bunların konuşmadığını pek âlâ biliyorsun, dediler.” (Enbiya, 21/59-65).

Demek ki elementler, cansızlar konuşamazlar.

“Rahman Kur’ân’ı öğretti. İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti.”
(Rahman, 55/1-4).

Burada insana konuşmanın öğretilmesi büyük bir nimetten ve Allah’ın vahyine muhatap olabilecek bir imtiyazdan söz edilmektedir. Zaten eskiden beri felsefede, kelamda insanlara “konuşan canlı” olarak tarif edilmektedir. Demek ki diğer canlılar ve cansızlar konuşamazlar. Elbette mucizeler bunun dışındadır.

* * *

İddia:

"(...) Dağları ve kuşları, Davut’la beraber tesbih etmek üzere ram etmiştik (itaat ettirmiştik) Bunları yapan bizdik."

Bu ayetin tefsirinde Fahrettin Razî der ki:

Dağlar bizzat Allah’ı tesbih ediyorlardı. Mukatil şöyle demiştir: "Davut (a.s.), Rabbini zikrettiğinde dağlar ve kuşlar da, onunla birlikte zikrediyorlardı."

Kelbî şöyle der: "Davut (a.s.) tesbih ettiğinde, dağlar da onunla birlikte tesbih ederdi."

Süleyman b. Hayyan şöyle der: "Davut (a.s.) kendisinde bir gevşeklik hissettiğinde, Allah Tealâ dağlara emreder, dağlar da tesbihe başlardı. İşte o zaman Davut (a.s.)'un neşvesi ve iştiyakı artardı."

İddiaya Cevap:

Razî aynı zamanda, "bir kısım ashab-ı maanî" / ehl-i sünnet alimlerinin buradaki tesbihleri "Her şey Allah'ı tesbih etmektedir." (İsra, 17/44) ayetindeki tesbihle aynı olduğunu söylediklerini de nakletmiştir. Kendisi buna karşı çıkarken, Hz. Davud (a.s) ile ilgili dağların tesbihlerinin hususî bir mucize olduğuna işaret etmiştir. Hatta ayette önce dağların, sonra kuşların zikredilmesinin hikmetini açıklarken de "çünkü, dağlar cansızdır, kuşlar ise canlı ve de kendilerine mahsus konuşmaları da vardır. Cansızların konuşması Allah'ın kudretini ve buradaki bu mucizeyi daha güzel gösterir" demiştir. (Enbiya, 79. ayetin tefsiri).

* * *

İddia:

"(...) Ey dağlar ve kuşlar! Onunla (Davut'la) beraber ses verin (tesbih edin)! (...)"

Bu ayet, Allah'ın dağlara ve kuşlara emrettiğini, bir emir verdiğini açıkça göstermektedir. Dağların bu tesbihini, Hz. Davut (a.s.)'un sesinin yankılanması şeklinde anlamak sakattır. Çünkü, yankı Hz. Davut'un sesinden başka sesler için de söz konusudur. Oysa ayette, Hz. Davud'a bir "fazl (üstünlük, lütuf)" verildiğinden bahsedilmektedir. Dağların Hz. Davut'la yaptığı tesbih yankı olsaydı, bunda Hz. Davut için bir üstünlükten söz edilemezdi.

*Dağ, taş gibi cansız varlıkların tesbihatını, bunların yaratıcıya delâlet etmesi şeklindeki bir yorum da doğru değildir. Çünkü Cenab-ı Hak, "**Biz dağları ona (Davut'a) musahhar kıldık. Onunla beraber sabah akşam tesbih ederlerdi.**" buyurmuştur. Tesbihten maksat, dağların Allah'a delâlet etmesi olsaydı, bu, delâletin sabah ve akşam vakitlerine tahsis edilmesi anlamına gelirdi ki, delâletin bu iki vakte mahsus olmadığı açıktır.*

İddiaya Cevap:

Dağların Hz. Davud (as)'la birlikte tesbihatta bulunması, onun bir mucizesidir. Mucize ise, genel bir kanun olarak değerlendirilemez. Hz. Muhammed (a.s.m)'in elinde, yiyeceklerin, taşın, toprağın tesbih etmesi, "Heninu'l-ciz" mucizesinde olduğu gibi kuru bir direğin deve gibi inleyip ağlaması, bazı hayvanların kendisiyle konuşması gibi olaylar, bütün ağaçların, bütün taşların konuşabildiğine delil yapmak, mucizelerin değerini sifıra indirgemek anlamına gelir.

* * *

İddia:

Zeccac ise demiştir ki: "Cenab-ı Hakk'ın dağa anlayış verip, böylece de onun tesbihte bulunması; (...) hurma kütüğüne akıl verip, böylece de davet edildiğinde duyup boyun eğmesi uzak bir ihtimal değildir."
Cansız varlıkların (bile) böyle bir hayata sahip olmaya yatkın olmalarını imkânsız görmeyiz.

İddiaya Cevap:

Demek ki Zeccac da konuyu -bizim de yukarıda yaptığımız gibi- mucize bazında değerlendirmiştir. İbn Aşur da bu ayetin ifade ettiği dağların tesbihatının bir mucize olduğuna işaret etmiştir.(bk. *İbn Aşur, ilgili ayetin tefsiri*)

Kadı Beyzavî, dağların tesbihatının lisan-ı kal ile olabileceği gibi, lisan-ı hal ile veya onu temsil eden bir sesle de olabileceğine vurgu yapmıştır.(bk. *Beyzavî, ilgili ayetin tefsiri*)

Evela cansız varlıkların hayata yakın olduklarını kanıtlamak gerekir. Saniyen, her bir şeye yakın ve yatkın olan, mutlaka o şeyin üzerine yatar, ona kalıbını basar manasına gelmez. İnsan da melekleşmeye yatkındır, fakat şimdiye kadar bir insanın melek olduğunu gören yok. Hz. Cebrail (a.s) da insana yakın ve yatkın olmanın da ötesinde, bizzat insan suretine girdiği halde, asla insan olamamıştır.

Dipnotlar:

(1) bk. [Sözler, Yirmi Dokuzuncu Söz.](#)

(2) bk. [Şualar, On Birinci Şua, On Birinci Mesele.](#)

(3) bk. [Sözler, Yirmi Dokuzuncu Söz.](#)

(4) bk. *Zemahşerî, Razî, Ebu's-Suud, Beyzavî, İbn Aşur, İsra, 17/44.ayetin tefsiri.*